

STANOVISKO MINISTERSTVA
ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE
A TĚLOVÝCHOVY KE KRITÉRIÍM
PŘIJÍMÁNÍ K ZÁKLADNÍMU
VZDĚLÁVÁNÍ NA ZÁKLADNÍ
ŠKOLY, KTERÉ JSOU ZŘÍZENY
SOUKROMÝM NEBO
CÍRKEVNÍM ZŘIZOVATELEM

STANOVISKO MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY KE KRITÉRIÍM PŘIJÍMÁNÍ K ZÁKLADNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLY, KTERÉ JSOU ZŘÍZENY SOUKROMÝM NEBO CÍRKEVNÍM ZŘIZOVATELEM

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) zaujímá stanovisko ke kritériím přijímání k základnímu vzdělávání na základní školy, které jsou zřízeny soukromým nebo církevním zřizovatelem. Stanovisko se netýká škol veřejných zřizovatelů a jeho závěry nelze bez dalšího přenášet na tyto školy, a to ani při přijímání nespádových žáků. Cílem stanoviska je sjednotit praxi škol, kontrolních orgánů a nadřízených správních orgánů a zajistit předvídatelnost rozhodování.

Stanovisko se vydává také v souvislosti s nabytím účinnosti vyhlášky č. 435/2022 Sb. od 1. ledna 2023, kterou se mění vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů. Cílem novely je přizpůsobit procesní podzákonná pravidla pro školy, které nezřizuje tzv. veřejný zřizovatel, tomu, aby mohly využít zákonný prostor pro transparentní prokázání školou zveřejněných kritérií pro přijímání žáků k základnímu vzdělávání.

PRÁVNÍ ÚPRAVA

MŠMT podle § 169 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, řídí výkon státní správy ve školství.

MŠMT podle § 183 odst. 5 školského zákona plní úkoly nadřízeného správního orgánu krajských úřadů při rozhodování o právech a povinnostech fyzických nebo právnických osob v oblasti veřejné správy podle tohoto zákona.

MŠMT podle § 92a písm. b) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů, kontroluje výkon přenesené působnosti orgány kraje na úseku školství.

Zápis k základnímu vzdělávání je správním řízením (§ 165 odst. 2 písm. e) školského zákona), tedy výkonem veřejné moci. Správní řízení je vedeno zásadou legality (srov. § 2 správního řádu, čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky).

Účastníkem správního řízení je pouze dítě přijímané ke vzdělávání. Zákonný zástupce vystupuje pouze v roli zástupce v řízení (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. března 2016, č. j. 4 As 280/2015-36).

Odvolačím orgánem je krajský úřad.

Výše uvedené platí pro základní školy všech zřizovatelů.

Školské právní předpisy stanovují pro přijetí k základnímu vzdělávání výslovně pouze dvě kritéria:

- Věk uchazeče, který se uplatní u základních škol všech zřizovatelů (§ 36 odst. 3 školského zákona).
- Místo trvalého pobytu uchazeče, které se uplatní pouze u škol tzv. veřejných zřizovatelů (§ 36 odst. 7 školského zákona).

Právní předpisy na zákonné úrovni neobsahují výslovnou právní úpravu týkající se kritérií pro přijímání k základnímu vzdělávání, a to zejména ve školách zřizovaných soukromým či církevním zřizovatelem. Částečně řeší kritéria přijímání v základních školách v současné chvíli vyhláška č. 48/2005 Sb. v § 3a.

Z pohledu zákona je tedy v této chvíli nejvýznamnějším omezením u jednotlivých kritérií to, zda nejsou diskriminační (soulad s antidiskriminačním zákonem¹) a zda jsou v souladu s cíli a zásadami vzdělávání v § 2 školského zákona².

Aby kritéria byla legitimní, nesmí být diskriminační a musí sledovat legitimní cíl. Z těchto předpokladů vychází i dále uvedené stanovisko.

STANOVISKO MŠMT KE KRITÉRIÍM PRO PŘIJÍMÁNÍ KE VZDĚLÁVÁNÍ V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH SOUKROMÝCH A CÍRKEVNÍCH ZŘIZOVATELŮ

Stanovisko se zabývá pouze nejčastějšími kritérii pro přijímání, která se v praxi soukromých a církevních škol vyskytují. Není cílem postihnout všechna představitelná nebo v praxi použitá kritéria. Při posuzování jiných kritérií se vyjde z výše uvedených předpokladů.

Zároveň stanovisko vychází ze zákonného předpokladu, že každé dítě, které se uchází o přijetí k základnímu vzdělávání v základní škole soukromého či církevního zřizovatele, má zároveň svou spádovou školu zřizovanou obcí či svazkem obcí, v níž má zaručeno právo na přednostní přijetí k základnímu vzdělávání, a to až do výše povoleného počtu žáků uvedeného ve školském rejstříku (§ 36 odst. 7 školského zákona).

¹ Zejm.

§ 2 odst. 3: Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, a dále v právních vztazích, ve kterých se uplatní přímo použitelný předpis Evropské unie z oblasti volného pohybu pracovníků³), i z důvodu státní příslušnosti.

§ 3 odst. 1: Nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů uvedených v § 2 odst. 3 osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

² Zejm. § 2 odst. 1 písm. a): Vzdělávání je založeno na zásadách rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana.

Z tohoto zákonného předpokladu vyplývá, že obec, v níž má dítě místo trvalého pobytu či místo pobytu v případě cizince, reálně zajišťuje podmínky pro plnění povinné školní docházky svých obyvatel v základní škole zřizované obcí či dobrovolným svazkem obcí. Obec nemůže prostřednictvím školy soukromého nebo církevního zřizovatele naplňovat svou zákonnou povinnost. Této skutečnosti by si měla být vědoma i škola soukromá nebo církevní.

Při posuzování splnění přípustných kritérií je možné používat bodování (vyjadřující míru naplnění jednotlivých kritérií) za účelem stanovení výsledného pořadí uchazečů o přijetí.

U každého jednotlivého kritéria je pak podstatné i to, jakým způsobem bude prokázáno. Protože jde o řízení na žádost, je na zákonném zástupci, aby prokázal splnění kritérií dítětem. Dále uvedený text uvádí nejčastější možnosti prokazování jednotlivých kritérií, ale nejde o uzavřený výčet, podle okolností lze připustit i jiné možnosti. Pouhé tvrzení zákonného zástupce však zpravidla nebude k prokázání postačovat.

MŠMT v rámci výkonu svých zákonem stanovených pravomocí dospělo k závěru, že současná praxe soukromých a církevních škol v oblasti kritérií pro přijímání k základnímu vzdělávání je nejednotná. Různé kontrolní a správní orgány interpretují jednotlivá kritéria (a jejich zákonnost) různým způsobem. Současný stav je nežádoucí.

MŠMT z tohoto stanoviska vychází a bude nadále vycházet v rámci své další správní praxe a metodického vedení škol a krajských úřadů.

1. Kritérium věku dítěte, resp. konkrétního data narození dítěte

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: ANO

Komentář:

V případě mateřských škol judikatura Nejvyššího správního soudu dospěla k závěru, že starší uchazeči mají větší potřebu vzdělávání než mladší. V případě nástupu k povinné školní docházce na ZŠ je však rozlišování věku dítěte, resp. konkrétního data narození neospravedlnitelné, jelikož právo na základní vzdělání mají všichni stejně silné bez ohledu na měsíc narození (případně rok narození u odkladů povinné školní docházky). Rozlišování dle věku je obecně diskriminační podle antidiskriminačního zákona.

Kritérium by bylo využitelné pouze v takové podobě, že jsou přednostně přijímáni uchazeči ve věku, kdy se na ně vztahuje povinná školní docházka (PŠD), před mladšími uchazeči. Je legitimní upřednostnit uchazeče, na které se vztahuje PŠD, před uchazeči, na které se PŠD nevztahuje, protože potřeba vzdělávání je v případě dětí s PŠD vyšší než v případě dětí, na které se dosud PŠD nevztahuje. V jiných případech kritérium věku nelze použít.

Kritérium v podobě přednostního přijetí uchazečů s uděleným odkladem PŠD nelze použít, protože nesleduje žádný legitimní cíl. Uchazeči s odkladem PŠD i bez něj (pokud mají povinnost PŠD) mají stejně silné právo na vzdělání v ZŠ a jejich zájem na přijetí k základnímu vzdělávání je shodný.

Typický způsob prokázání:

Rodný list, občanský průkaz (lze vydat i osobě mladší 15 let - § 2 odst. 4 zákona č. 328/1999 Sb.), výpis z registru obyvatel.

2. Kritérium místa trvalého pobytu dítěte v obci

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: NE

Komentář:

Nenaplnuje žádný zakázaný diskriminační důvod. U cizinců se použije místo pobytu. Soukromá nebo církevní škola může mít legitimní cíl zajišťovat služby primárně pro občany v dané obci (třeba již jen proto, že může být také podporována obcí – sníženým nájmem, dotací apod.).

Typický způsob prokázání:

Občanský průkaz (lze vydat i osobě mladší 15 let - § 2 odst. 4 zákona č. 328/1999 Sb.), výpis z registru obyvatel. Podobně se přistupuje také ke kritériu „místo bydliště v obci“ (tam je však pro zákonného zástupce složitější dokazovat splnění – typicky smlouvou o ubytování, nájemní smlouvou, výpisem z katastru nemovitostí pro případy, kdy nemovitost je ve vlastnictví zákonného zástupce, dítě (rodina) má ale trvalý pobyt hlášen jinde, fakticky však bydlí zde).

3. Kritérium vzdálenosti místa (trvalého) bydliště dítěte od školy

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: NE

Komentář:

Nenaplnuje žádný zakázaný diskriminační důvod. Legitimním cílem je, aby dítě mělo školu poblíž svého bydliště a nemuselo daleko dojíždět. Stejně tak z pohledu širšího regionu, kde se škola nachází (např. MAS, MAP), je opodstatněné, že škola chce podporovat tento region. Toto kritérium nemůže být o vzdušné vzdálenosti, protože dojezdová vzdálenost se může značně odlišovat. V rámci kritéria bude přesně vymezen způsob výpočtu (např. nejrychlejší nebo nejkratší trasa autem na konkrétní mapové aplikaci bez zohlednění dočasných uzavírek).

Typický způsob prokázání:

Doklad o trvalém pobytu nebo bydlišti (viz kritérium č. 2).

4. Kritérium splnění předpokladů ke vzdělávání podle daného ŠVP

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: NE

Komentář:

Kritérium v obecné rovině nenaplnuje žádný zakázaný diskriminační důvod. Může mít různou podobu. Formulace kritéria musí umožňovat hodnocení míry jeho naplnění. Přípustné je bodové vyjádření naplnění kritérií ze strany uchazečů, nakolik předpoklady splňují, stejně tak i stanovení nejnížší úrovně, kterou uchazeč musí splnit, aby byl přijat. Rámcový vzdělávací program poskytuje školám velkou míru variability pro zpracování školního vzdělávacího programu (ŠVP), tedy ŠVP konkrétní školy nemusí být vhodné pro každé dítě. Je v souladu se zájmem dítěte, aby u něj bylo ověřeno ještě před nástupem do dané veřejné základní školy, že pojetí vzdělávání podle ŠVP je vhodné z hlediska jeho osobnostních předpokladů a potřeb i jeho školní připravenosti.

Legitimním cílem zařazení tohoto kritéria je zájem dítěte. Vhodnou formulací, která odráží pojetí a obsah ŠVP dané školy, se zvyšuje pravděpodobnost, že v průběhu vzdělávání zažije dítě školní úspěch, bude se efektivně rozvíjet a budou naplňovány jeho případné speciální vzdělávací potřeby.

Kritéria typu absolvování přípravné třídy při dané ZŠ, docházka do mateřské školy při dané ZŠ, navštěvování zájmového kroužku při dané ZŠ, dodatečný odklad PŠD podle § 37 odst. 3 školského zákona³, apod. nemohou být výlučná, tedy nenaplnění této formální podmínky nesmí být důvodem k nepřijetí uchazeče. Je-li takové kritérium bonifikováno, uchazeč musí mít rovnocennou možnost prokázat své předpoklady ještě jiným způsobem, např. u zápisu.

K úspěšnému naplňování ŠVP žákem zpravidla bude nezbytná spolupráce rodiny, nicméně účastníkem správního řízení je žák, nikoliv rodina/zákonný zástupce. Není tedy možné posuzovat rodinu, kterou ostatně žák ani nemusí mít (pěstounská péče, ústavní péče). Proto jsou nepřípustná zejména kritéria jako zaslání motivačního dopisu nebo vyplnění dotazníku o názorech zákonného zástupce, názor rodiny na ŠVP dané školy, soulad představ rodiny s nabídkou školy nebo skutečnost, že rodič je absolventem dané školy.

Záleží i na konkrétní formulaci kritéria a zejména na možnostech (nástrojích) k prokázání jeho splnění. Kritéria musí být předem transparentně a srozumitelně formulována a zveřejněna.

Kritéria a možné způsoby jejich prokázání škola může stanovit různými způsoby. Je přípustné stanovit jejich ověření distančním způsobem (například přes videohovor), ale i požadavkem na osobní přítomnost dítěte u zápisu.

Příklady možných způsobů prokázání:

- posouzení a ověření předpokladů pedagogickým pracovníkem či školním psychologem při zápisu k povinné školní docházce,
- předložené portfolio dítěte,
- předchozí docházka do mateřské školy (jakékoliv nebo při dané ZŠ) se stejným zaměřením ŠVP,
- absolvování přípravné třídy (jakékoliv nebo při dané ZŠ) se stejným zaměřením ŠVP,
- dodatečný odklad plnění povinné školní docházky podle § 37 odst. 3 školského zákona,
- ověření předpokladů dítěte ke vzdělávání podle daného ŠVP, jeho schopností a dovedností v konkrétních oblastech, např. jazykové, sportovní, umělecké apod. ve vztahu k danému ŠVP,
- doložení speciálních vzdělávacích potřeb (zohlednění speciálních vzdělávacích potřeb dítěte při přijímání s cílem uplatnění nebo užívání jeho práv na rovnoprávném základě),
- předložení informací o dítěti od osoby, která dítě zná (např. zákonný zástupce, ředitel MŠ, skautský vedoucí apod.).

S účinností od 1. 1. 2023 byl do § 3a vyhlášky č. 48/2005 Sb. doplněn odstavec 8. Tato změna umožňuje, aby školy soukromých a církevních zřizovatelů mohly v kritériích přijímání stanovit požadavek přítomnosti dítěte u zápisu. Na tyto školy se také nevztahují dosavadní požadavky na časové omezení činností s dítětem a ani pravidlo, že se předpoklady posuzují orientačně. Tyto požadavky se uplatňují nadále pouze u ZŠ veřejných zřizovatelů.

³ Jedná se tedy o situaci, kdy dítě již bylo přijato k plnění povinné školní docházky v dané škole a v průběhu jeho vzdělávání se projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění povinné školní docházky a dítěti je udělen dodatečný odklad.

5. Kritérium sourozence ve škole

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: NE

Komentář:

Legitimním cílem je posilování sourozeneckých vazeb, kdy je v zájmu dítěte, aby se vzdělávalo ve stejné škole jako jeho sourozenec. Proto musí být kritérium formulováno tak, že v době nástupu dítěte do školy bude sourozenec stále žákem školy (tj. nelze zvýhodnit uchazeče, jehož sourozenec je na škole posledním rokem).

Kritérium nicméně může být znevýhodňující pro uchazeče, kteří jsou starším sourozencem nebo nemají sourozence vůbec, proto lze kritérium použít pouze jako doplňkové. Přichází tedy v úvahu v případech, kdy uchazeči mají stejný počet bodů a je třeba mezi nimi vybrat.

Typický způsob prokázání:

Podle údajů ze školní matriky.

6. Kritérium, že uchazeč je dítětem zaměstnance

(Kritérium může nabývat i jiných podob, např. že dítě je dítětem osoby, která se podílela na založení školy.)

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: ANO

Komentář:

Cíl v podobě sladění soukromého a pracovního života rodiče (zejména usnadnit dojíždění či obecně logistiku spojenou se školními a volnočasovými aktivitami rodiny) není legitimní, neboť účastníkem řízení je dítě, nikoliv rodič. Sladovat svůj soukromý a pracovní život potřebují všichni rodiče (zejména ti pracující), nejen zaměstnanci dané školy. Zároveň takto obecně formulované kritérium může vést skutečně k nepřijatelným důsledkům (například v případě, že rodič ve škole má DPP/DPČ, případně má pouze malý úvazek, jde o téměř shodnou situaci, jako kdyby rodič ve škole vůbec nepracoval; obdobné může nastat i např. u provozního zaměstnance, který má pracovní dobu mimo dobu vzdělávání, nebo pokud zaměstnanec pracuje na odloučeném pracovišti apod.). Kritérium sledující tento cíl (sladování soukromého a pracovního života rodiče) tak nelze používat.

7. Kritérium příslušnosti dítěte či rodiče k církvi nebo náboženské společnosti

(Kritérium bývá různě formulováno, může jít i např. o kritérium, že dítě přísluší k určité farnosti nebo náboženské obci.)

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: ANO

Komentář:

Kritérium je v rozporu s § 2 odst. 1 písm. a) školského zákona, podle kterého je vzdělávání založeno na zásadě mj. rovného přístupu ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace na základě víry a náboženství. Toto kritérium nelze používat.

8. Kritérium sociální potřeby

(Jedná se o velmi širokou kategorii potenciálních kritérií, např. kritérium, zda zákonný zástupce je/není zaměstnán nebo zda je/není na rodičovské dovolené. Objevuje se však i v této ryze obecné rovině „sociální potřeby“.)

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: ANO

Komentář:

Podle § 2 odst. 1 písm. a) školského zákona je vzdělávání založeno na zásadě mj. rovného přístupu ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace na základě sociálního původu nebo majetku. Zohledňování sociální situace by nicméně mohlo představovat nepřímou diskriminaci na základě sociálního původu nebo majetku, a být v rozporu s výše citovaným ustanovením školského zákona. Nadto ředitel školy má velmi omezené možnosti k posouzení této situace a nemůže si vyžadovat zprávy jiných institucí. I ředitel soukromé nebo církevní školy má možnost snížit nebo odpustit školné, a zohlednit tak sociální situaci rodiny, ovšem nikoliv v rámci správního rozhodování o přijetí. Toto kritérium nelze používat.

9. Kritérium pořadí přijetí přihlášky, zaregistrování dítěte v elektronickém registračním systému, podání žádosti o přijetí před 1. dubnem daného kalendářního roku apod.

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: ANO

Komentář:

Kritérium je v rozporu se zákonnou úpravou řízení podle správního řádu a zákonným procesem vymezeným ve školském zákoně.

10. Losování

Rozpor s antidiskriminačním či školským zákonem: NE

Komentář:

Losování má proběhnout objektivně a transparentně, mají být předem oznámeny podmínky a má být umožněna přítomnost zákonných zástupců nebo je třeba učinit losování transparentní jiným způsobem.

Toto kritérium však doporučujeme použít až jako poslední možnost, pokud není možné mezi uchazeči rozhodnout na základě jiných legitimních kritérií.